

Henri Vieuxtemps'ın No.5 La Minör Op.37 Numaralı Keman Konçertosu'nun Yaratılış Sürecinin ve Müzikal Yapısının İncelenmesi

Mehmet Çetin CEVİZ *

Özet

19. yüzyılın virtüöz-romantik stile sahip en önemli bestecilerinden ve keman virtüözlerinden Henri Vieuxtemps, aynı zamanda Belçika-Fransa keman ekolünün önde gelen temsilcilerindedir. Avrupa kariyerinin yanı sıra, Amerika, Kanada ve Rusya'ya gerçekleştirdiği seyahatlerindeki çalışmalarıyla, dünya keman kültürünün gelişimindeki tarihsel rolü son derece büyüktür. Bestelediği diğer eserlerin yanında Vieuxtemps, keman için yazdığı eserleriyle de döneminin unutulmaz sanatçıları arasında yerini almıştır. Besteci yaşamı boyunca yedi keman konçertosu yazmış olmasına rağmen 5 Numaralı Keman Konçertosu'yla kariyerinde büyük bir başarıya ulaşmış ve tarzının ana özelliklerini en güçlü şekilde yansıtabilmiştir. 5 Numaralı Keman Konçertosu nesiller boyu dünyaca ünlü kemancılar tarafından seslendirilmiş ve bu sayede günümüz kemancılarına kadar ulaşarak onların teknik ve müzikal gelişimlerine büyük katkı sağlamıştır. Bu çalışmada, bestecinin hayatı ele alınmış ve bestecinin en çok seslendirilen yapıtı olan “5 Numaralı Keman Konçertosu”nun yaratılış

* Mehmet Çetin Ceviz, cceincevizz@gmail.com

sürecine değinilerek müzikal yapısı incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, Henry Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Keman Konçertosu'nu yorumlamak isteyen icracılara, besteciyi ve eserini yakından tanımalarına yardımcı olmak ve konçertonun müzikal anlamda iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Keman, Vieuxtemps, Besteci, Konçerto, Virtüöz-Romantik Stil.

A Study on the Compositional Process and Musical Structure of Henri Vieuxtemps Violin Concerto No.5 in A Minor Op.37

Abstract

Henri Vieuxtemps was one of the most prominent composers and violinists who featured a virtuosic and romantic style as well as being an important representative of Belgian-Franco violin school. His role in the emergence of violin culture in the world with his travels and concert tours to the United States, Canada, and Russia alongside his active career in Europe was of great significance. He earned his place as an important figure amongst his contemporaries mainly with his compositions for violin. Although Vieuxtemps composed seven violin concerti in his life, his Violin Concerto in A Minor No.5 was rendered the most often played one that reflected the main compositional features of its type. This concerto has been performed by many important violin virtuosos over the years, which made it a crucial piece of music for the violinists of today to improve their technique and musicality. This study focuses on the life of Vieuxtemps and the musical structure of his Violin Concerto No.5 in A Minor with an analysis of its compositional process. The aim of this study is to guide those who wish to interpret this concerto by giving them an insight into the composer's life and his work.

Keywords: Violin, Vieuxtemps, Composer, Concerto, Virtuouse-Romantic Style.

Giriş

Bu araştırmada, Henry Vieuxtemps'ın hayatı ve kariyeri ile ilgili bilgiler verilmiş, 5 Numaralı Keman Konçertosu hakkında müzikal incelemeler yapılmıştır. Bestecinin diğer keman konçertolarının da tarihsel süreçleri ele alınmış ve 5 Numaralı Keman Konçertosu'nun başarısındaki gelişimi gözlemlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, kısıtlı sayıdaki Türkçe kaynağa önemli fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Buna bağlı olarak, uluslararası literatürde yapılmış bilimsel yayınlar, yazılı ve görsel kaynaklar olmak üzere genel hatlarıyla incelenmiştir.

19. yüzyıl unutulmaz keman virtüözlerinin ortaya çıktığı, adeta altın bir çağdır. Olağanüstü performans becerileriyle ün kazanan birçok müzisyen, aynı zamanda bestecilik yetenekleriyle de isimlerini duyurmaya çalışmıştır. Fakat bunlardan ancak birkaçı icra alanında olduğu gibi beste yapma alanında da şöhret olmayı başarabilmiştir. Belçikalı kemancı ve besteci Henri Vieuxtemps (1820-1881) hem icra hem de bestecilik konusundaki üstün kabiliyetiyle döneme damgasını vuran müzisyenlerden biri olmuştur. Bunun yanında sanatsal ve pedagojik alandaki mirasıyla da önemini günümüze kadar korumayı başarmıştır. Keman hakkındaki derin bilgisi ve becerisi ile birleşen eşsiz müziği, Belçikalı kemancıyı romantik dönemin en önemli figürlerinden biri haline getirmiştir (Чеботарева, 2016, s.260).

Henri Vieuxtemps'ın sanatı sadece dönemin sanatçıları üzerinde değil, 20. yüzyıl dünya keman kültürü üzerinde de büyük bir etki yaratmıştır. Joseph Joachim, Ferdinand Laub, Karol Lipinski, Henryk Wieniawski, Eugene Ysaye gibi yeni nesil keman yorumcularına ilham kaynağı olmuştur. Henri Vieuxtemps, müziğinin büyük çoğunluğunu, başlangıçta kendi keman icrasına yönelik yazmıştır. Dolayısıyla, kendine özgü müzikal yapısı, şiirsel müziği, tonundaki renk ve parlaklığı dönemin müzik eleştirmenleri tarafından ayrı bir yere konulmuştur. Vieuxtemps'ın gelişiminde İtalyan besteci ve keman virtüözü Niccolo Paganini'nin etkisini farketmemek neredeyse imkansızdır. Paganini, virtüöz-romantik akımın yolunu açan ilk bestecidir. Paganini'nin kompozisyonlarındaki romantizm duygusuyla üstün keman tekniğini harmanlayan bu tarzı, Vieuxtemps'ın bestecilik alanındaki gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Vieuxtemps, kusursuz çalıcılığı ve eserlerindeki stil yapısının benzerliğiyle kimi eleştirmenler tarafından Niccolo Paganini'nin halefi dahi ilan edilmiştir (Григорьев, 1994, s.9).

Henri Vieuxtemps, her ne kadar romantik döneme ait bir besteci olsa da, arka planda Ludwig van Beethoven'a olan hayranlığı ve klasisizm tutkusu onu daima ileriye götürmüştür. Özellikle Vieuxtemps'ın 3 Numaralı Keman Konçertosu'nda Alman dehası Beethoven'ın etkisi büyük ölçüde görülmektedir. Vieuxtemps, Beethoven'ın keman konçertosunu bestecinin ölümünden sonra tekrar popüler hale gelmesini sağlamıştır. 1849 yılında ise,

bu konçertoya üç farklı kadans yazmış ve konserlerinde bu kadansları seslendirmiştir (Lenz, 1855, s.219).

Vieuxtemps, hayatı boyunca yapmış olduğu çalışmalarıyla çalgısal sanata önemli katkılar sunmuş ve müzik tarihinde büyük bir başarı elde etmiştir. Fakat bestecinin hiçbir eseri keman konçertoları kadar ses getirmemiştir. Besteci, keman konçertolarıyla keman sanatının dönemsel beklentilerini karşılayarak kemancılara yorumculuk anlamında yeni bir kapı açmıştır. Keman konçertolarındaki yenilikçi üslubu, bestecinin bireysel yaratıcılığının ve yeteneğinin gerçek seviyesini ortaya çıkarmıştır. Besteci, en iyi çalışması olarak kabul edilen ve de en çok çalınan 5 Numaralı Keman Konçertosu'yla keman repertuvarına unutulmayan bir eser bırakmıştır. Araştırmada müzikal olarak incelemesi yapılmış olan bu konçerto, günümüz keman repertuvarında da büyük bir yere ve öneme sahiptir.

Bu çalışmada, hem bestecilik hem de eğitimlik yönüyle dünya çapında kabul gören büyük kemancı Henri Vieuxtemps'ın hayatına ve kariyerine değinilerek, 5 Numaralı Keman Konçertosu'nun yaratılış süreci ve müzikal yapısı incelenecektir. Çalışmada kullanılan nota örnekleri, ulaşılabilir bir edisyon olan Schirmer'den alınmıştır. Bunun nedeni, notaların ulaşılabilirliğinin müzisyenler için önemli olmasıdır.

Henri Vieuxtemps Hayatı ve Kariyeri (1820-1881)

Belçikalı besteci, kemancı ve pedagog Henri Vieuxtemps, Belçika-Fransa ulusal keman okulunun dünya üzerindeki önemini belirleyen, romantik akımın en büyük kemancılarından biri olarak tarihe geçmiştir. 19. yüzyılda, Avrupa ve Rus gazetelerinde hakkında birçok makale ve araştırma kaleme alınmıştır. Sanatsal mükemmelliği, etkileyici virtüözitesi ve üstün bestecilik yeteneği ile dönemin önemli bestecileri arasında ün kazanmış, Hector Berlioz, Eugene Ysaye, Robert Schumann, Alexander Serov ve Peter Ilyich Çaykovski gibi büyük bestecilerin dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Müzik ile erken yaşta tanışan Vieuxtemps, 17 Şubat 1820 yılında Belçika'nın küçük bir kasabası olan Verviers'de dünyaya gelmiştir. Zanaatkar bir ailenin çocuğu olan Vieuxtemps, keman eğitimine keman yapımıyla da ilgilenen babası Jean François ile başlamıştır. Müziğe olan tutkusu ve yeteneği erken fark edilen Henri Vieuxtemps, maddi durumu iyi olmadığı için, bir hayırseverin yardımıyla ilk profesyonel keman derslerini kasabanın en iyi öğretmeni olan Lécloux-Dejon'dan almıştır. Henüz altı yaşına geldiğinde ise halka açık ilk konserini gerçekleştirmiştir. Çocuk yaşlarında (1827) Liege ve Brüksel'de başarılı bir performans sergilemiştir. Vieuxtemps'ın ününü duyan ünlü besteci Charles Auguste de Beriot, onu keman sınıfına davet etmiş ve eğitimine kendisiyle Brüksel'de devam etmesini istemiştir. 1829 yılında Brüksel'e taşınan besteci, yeni öğretmeni Beriot'a hayran kalmıştır. Bu hayranlığı

günden güne artan Vieuxtemps, eserlerinde neredeyse Beriot'u taklit etmeye başlamıştır. Fakat Beriot bu konuyla ilgili rahatsızlığını kendisiyle paylaşmış ve genç bestecinin sanatsal oluşumunda bağımsız olması gerektiğini savunmuştur (Раабен, 1967, s.88).

Vieuxtemps, 1833-1834 yılları arasında, Avusturya'nın önemli kuramcı ve bestecilerinden biri olan Viyana Akademisi Profesörü Simon Sechter ile çalışma fırsatı yakalamıştır. Bu sayede, başta konservatuvar müdürü Edouard Lannoy'un olmak üzere, besteci Czerny, Merck, Weigl ve müzik yayıncısı Dominique Artaria'nın da aralarında bulunduğu bir grup Beethoven hayranıyla yakın ilişkiler kurmuştur (Самин, 2002, s.88-89). 1835 yılında ise kompozisyon becerisini geliştirmek adına Anton Reicha ile çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda Adolphe Adam, Hector Berlioz, Franz Liszt, Charles Gounod ve Cezar Frank gibi dönemin önemli isimleri ile çalışmalarına devam etmiştir (Radoux, 1891, s.35).

1834 yılından itibaren birçok ülkede konserler vermeye başlayan Henri Vieuxtemps, Viyana'da Beethoven'ın keman konçertosunu büyük bir başarıyla seslendirerek, eserin unutulmak üzere olan beğenisini tekrar geri kazandırmıştır. Bu konser Beethoven'ın ölümünden bu yana konçertonun ilk seslendirilişi olarak tarihe geçmiştir. Besteci aynı yıl Londra'da Paganini ile tanışmıştır. Ardından Leipzig'de gerçekleştirdiği bir başka konserde Robert Schumann kendisini dinlemiş ve Vieuxtemps'ı Paganini'ye benzeterek kemandaki ustalığına hayran kalmıştır. 1841 yılında besteci Paris'teki bütün müzik festivallerinin başkahramanı olmuştur. Ardından gelen önemli konser teklifleriyle hareketli bir döneme başlamıştır. Hollanda, Avusturya, Almanya, Amerika, Rusya ve Kanada'ya konser turneleri gerçekleştiren Vieuxtemps, genç yaşında önemli konser projelerine imza atmıştır. 1844 yılında harika bir piyanist olan Josephine Eder ile evlenmiş ve eşi Eder, Vieuxtemps'ın birçok konserinde piyanist olarak kendisiyle aynı sahneyi paylaşmıştır (Раабен, 1967, s.92)

Vieuxtemps'ın ilham aldığı bazı besteciler yaratıcılık hayatının çeşitli dönemlerini oluşturmaktadır. 1829 - 1846 yılları arasında Paganini'nin romantik tutkusuna olan bağlılığı bestecinin ilk dönemi olarak kabul edilmektedir. Bir sonraki oluşum dönemi ise bestecinin Johann Sebastian Bach, Giuseppe Tartini, Wolfgang Amadeus Mozart ve de özellikle Ludwig van Beethoven'ın klasik eserlerine duyduğu yoğun ilgi ve etkileşimi kapsamaktadır. Bu dönemle eş zamanlı olarak, (1838-40 ve 1846-51) Rusya'daki sanatsal olgunluğunun başlaması ve mükemmel eser yaratımıyla Vieuxtemps, yeteneğinin altın çağını yaşamış, çok yönlü olan müzikal etkinliğini yurtiçi ve yurtdışına taşımıştır (Гинзбург, 1983, s.65).

Henri Vieuxtemps'ın sanat hayatında, özellikle 1838'de St. Petersburg ve Moskova turnesiyle başlayan Rusya bağlantıları büyük önem taşımaktadır.

Vieuxtemps beş yıl boyunca Rusya'da yaşamış, 1846-1851 yılları arası Petersburg'da saray solisti olarak çalışmıştır (Самин, 2002, s.90). Yaylı kuartet grubu ile birçok şehirde konserler vermiş, şehrin tiyatro okulunda keman öğretmenliği yapmıştır. Bestecinin Rus keman ekolünün gelişimine büyük katkısı vardır. Mikhail Glinka, Alexander Dargomyzhsky, Alexander Serov, Vladimir Odoevsky, Anton Rubinstein ve diğer Rus müzisyenlerle kurduğu iletişimin eserleri üzerinde önemli etkisi olmuştur. Taganrog, Yekaterinburg, Odessa ve Kiev gibi şehirlerde övgüyle bahsedilen konser turneleri gerçekleştirmiştir. Ünü dört bir yana yayılan Henry Vieuxtemps, 1848 yılında ise bizzat Sultan Abdülmecid tarafından sarayda konser vermek üzere İstanbul'a davet edilmiştir. (Гинзбург, 1983, s.56-57).

Henry Vieuxtemps Rusya'dan ayrılmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Ancak, 1852 yılında eşinin ciddi rahatsızlığı sebebiyle sözleşmesini fes etmek zorunda kalmıştır. Sanatçı 1860 yılında konser vermek üzere Rusya'yı tekrar ziyaret etmiş ve 4 Numaralı Keman Konçertosu'nu St. Petersburg'da seslendirmiştir (Раабен, 1967, s.95).

Besteciliğe ve kariyerine olan tutkusu sebebiyle Henri Vieuxtemps, hem St. Petersburg hem de Brüksel Konservatuarı'ndan gelen öğretmenlik tekliflerini geri çevirmiştir. (1866-1867). Koleradan kaybettiği eşinin acısıyla, neredeyse bir seneye yakın sürecek bir konser programı için tekrar Avrupa ve Amerika'ya seyahat etme kararı almıştır. Bu yoğun konser maratonundan sonra 1871 yılında Belçika'ya dönmüş ve bu sefer kendisine gelen teklifi kabul ederek konservatuvarda öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Yaşadığı sağlık sorunları sebebiyle mesleğini daha fazla sürdüremeyen Henri Vieuxtemps, kızının yanına Cezayir'e taşınmaya karar vermiştir. Fakat, burada da sağlığı giderek kötüleşmiş ve 1881 yılında geçirdiği felç sebebiyle hayatını kaybetmiştir (Radoux, 1891, s.170-171).

Bestecinin Sanatsal Mirası

Henry Vieuxtemps, hayatına altmıştan fazla eser sığdırmayı başarmıştır. Bunların içinde keman ve viyolonsel için konçertolar, etütler, sonatlar, konser minyatürleri, salon parçaları, fanteziler, yaylılar için kuartetler ve orkestra için uvertürler gibi birçok eser yer almaktadır. Fakat keman konçertoları sayesinde Vieuxtemps kariyerinde giderek yükselmiş ve döneminin büyük bestecileri arasında yerini almıştır (Раабен, 1967, s.99). Vieuxtemps'ın ilk üç keman konçertosu stil bakımından 19. yüzyılın ilk çeyreğine ait Fransız keman konçertolarına (Rode, Kreutzer) daha yakındır. Fakat besteci, 3 Numaralı Keman Konçertosu'ndan itibaren, klasik dönemin çerçevesinden çıkarak romantik dönemin etkilerine daha fazla yönelmeye başlamıştır. Bestecinin müzikal birikiminin artmasıyla birlikte özellikle 4 ve 5 Numaralı Konçertoları'nda giderek moda haline gelen senfonizasyon, başka bir deyişle senfonik

stilde yazılan formun etkisi fazlasıyla hissedilmektedir. Vieuxtemps, senfonizasyon adı verilen bu yenilikçi akımın önderlerinden olmuş ve sonrasında 19. yüzyılda yaşamış birçok besteci bu tekniği eserlerinde sıkça kullanmıştır (Эдельман, 1973, s.234).

Henry Vieuxtemps ilk keman konçertosunu (mi majör, op.10) 1840 yılında St. Petersburg'da bestelemiştir. Besteci yaratıcılık anlamında en verimli dönemini Rusya'da geçirmiştir. Bestecinin 2 Numaralı Keman Konçertosu (fa diyez minör, op.19) aslında sıralama olarak ilk kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise baskı esnasında yaşanan bir hatadır. Vieuxtemps, ilk iki konçertosunda gençliğinin vermiş olduğu heyecanla müzikal anlamda bir arayış içerisindedir. Her ikisinde solo kısımlarından dolayı zengin bir yapıya sahip olsa da eserin bütününde tarzını tam anlamıyla yansıtamamış ve istediği etkiyi yaratamamıştır. Fakat Ysaye, Vieuxtemps'ın 1 Numaralı Keman Konçertosu'nu bestelemesiyle birlikte bunun daha bir başlangıç olduğunu söylemiş ve keman tarihinde yeni bir çağın başladığını dile getirmiştir (Эдельман, 1973, s.229). 1 Numaralı Keman Konçertosu'nu dinleyen Berlioz ise, eseri genç yaşta başarılı bir kariyere atılan ilk adım olarak yorumlamıştır (Гинзбург, 1983, s.121).

1843 yılında Amerika'da birçok konser vererek neredeyse kendini tüm kıtada tanıtma fırsatı yakalayan Vieuxtemps, Avrupa'ya dönüşünden sonra Stuttgart'ta (la majör, op.25) 3 Numaralı Keman Konçertosu'nu tamamlamıştır. Konçertonun ilk seslendirilişini ise 1844'de Brüksel'deki Théâtre de La Monnaie'de gerçekleştirmiş ve olumlu eleştiriler almıştır (Francis, 2018, s.3). Bestecinin ilk iki konçertosunda uzun yıllar birlikte çalıştığı hocası Charles Auguste de Beriot'nun büyük etkisi görülmektedir. Fakat 3 Numaralı Keman Konçertosu'nu bestelerken çoğunlukla Beethoven'dan etkilenmiştir (Эдельман, 1973, s.231).

Henry Vieuxtemps, 4 Numaralı Keman Konçertosu'nu (re minör, op.31) 1849-1850 yılları arası yine St. Petersburg'da yazmıştır. Konçerto üzerinde kullandığı yenilikçi formdan dolayı Vieuxtemps, bir yıl boyunca seyirci karşısına çıkmaya cesaret edememiştir. Ardından 1851 yılında Paris'te ilk seslendirilişini gerçekleştirmiştir. Besteci, reform niteliği taşıyan bu konçertosundaki üstün başarısıyla büyük beğeni kazanmıştır. Eser, dönemin sanatçıları tarafından solo kemanın ve senfoninin büyük buluşması olarak nitelendirilmiştir. Kimi eleştirmenlere göre teknik anlamda çalınması en zor konçertosudur. Bestecinin 4 Numaralı Konçertosu'yla birlikte orkestra, eşlik düzeyinin üzerine çıkarak, solistle ortak bir diyalog seviyesine ilk defa ulaşmıştır. Vieuxtemps bu konçertosuyla teknik ve müzikal tarzının benzersiz yönünü sonunda ortaya çıkarabilmiştir. Böylelikle besteci, 4 Numaralı Keman Konçertosu'yla başlayan başarısını 5 Numaralı Keman Konçertosu'yla zirveye taşımış ve virtüöz-romantik stilini kusursuz bir şekilde yansıtmıştır (Эдельман, 1973, s.235).

Vieuxtemps, hayatının son yılları olan 1880-1881 tarihleri arasında iki konçerto daha bestelemiştir. Bunlar 6 (sol majör, op.47) ve 7 Numaralı Keman Konçertoları'dır (la minör, op.49). Fakat besteci geçirdiği felç sebebiyle zor günler yaşamış ve sağlıklı bir şekilde çalışmamıştır. Yaşamının zor bir evresine denk gelen bu iki konçerto ne teknik ne de müzikal anlamda istenilen başarıyı elde edememiştir (Leong, 2000, s.3).

No.5 Keman Konçertosu'nun Yaratılış Sürecinin ve Müzikal Yapısının İncelenmesi

Henri Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Keman Konçertosu, teknik ve müzikal açıdan bestecinin en zengin yapıya sahip keman konçertosudur. Kimi besteciler tarafından "Konçerto Gretty" olarak isimlendirilmiştir. Sebebi ise Vieuxtemps'ın, Belçikalı besteci Andre Gretty'nin Lucille Operasına ait bir temayı konçertosunun Adagio kısmında kullanmış olmasıdır. (Грачев, 2020, s.52). Vieuxtemps, 19. yüzyılın müzikal taleplerini, kendi teknik becerisiyle birleştirerek, 5 Numaralı Keman Konçertosu'yla performans açısından yenilikçi bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir. Çalınması en zor fakat en güzel eseri olan 5 Numaralı Keman Konçertosu, bir keman virtüözü tarafından öğrenilmesi gereken neredeyse tüm unsurları içerisinde barındırmayı başarmış ve bu sayede Türkiye'de dahil olmak üzere dünya genelindeki konservatuvarların temel repertuarının bir parçası haline gelmiştir. Gelecek nesillere birçok eser bırakmış olmasına rağmen, Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Keman Konçertosu, onun en çok bilinen ve en sevilen eseri olarak kabul edilmiştir.

Henri Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Keman Konçertosu (la minör, op.37) besteci tarafından 1858-1859 tarihleri arasında yazılmıştır. Brüksel Konservatuarı'nın en iyi seviyedeki keman sınıfına sahip lider öğretmeni ve besteci Hubert Leonard, kendisinden bu eseri özellikle bir yarışma için bestelemesini rica etmiştir. Konçertonun tamamlanmasının ardından Hubert Leonard, 10 Nisan 1861 yılında Vieuxtemps'a mektup göndermiş ve bestecinin daha önce yazdığı tüm eserleri arasında en iyisi olduğunu ifade ederek 5 Numaralı Konçertoya olan hayranlığını dile getirmiştir. Ayrıca Belçika'nın bağımsızlığının yıldönümü sebebiyle Vieuxtemps'ın konçertoyu seslendireceği büyük bir konser organize edilmiştir. Brabant Dükü konseri bizzat kendisi düzenlemiş, Vieuxtemps ise bu vesileyle vatansever duygularını dile getirme fırsatı bularak konçertosunu veliaht Prens'e ithaf etmiştir (Paaßen, 1967, s.96).

Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Konçertodaki en belirgin özelliklerinden biri de, virtüözitenin ve senfonik yapının yakın etkileşim içerisinde olmasıdır. Besteci, eserin neredeyse tamamında solisti, solo kemanın enstrümantal parlaklığıyla birlikte, orkestranın zengin senfonik yapısıyla birleştirerek dinleyiciye sunmuştur. Tam teşekküllü denebilecek bu zengin senfonik yapının ve solo kemanın virtüöz bileşeni Vieuxtemps'ın icracılara sunduğu bir

ayrıcılıktır. Hem bestecinin hem de romantik dönem virtüöz keman sanatının en önemli yapıtlarından biri haline gelen 5 Numaralı Keman Konçertosu, icracılar tarafından sıklıkla tercih edilmiş, anlam ve önemini şimdiye kadar ciddi bir şekilde devam ettirmeyi başarmıştır (Владимирович, 2011, s.13).

Ünlü kemancı, besteci ve pedagog Leopold Auer “Benim Keman Okulum” isimli kitabında şöyle yazmıştır:

“*Vieuxtemps’in keman konçertoları çok başarılı. Özellikle de en güzel la minör. Onun üstün besteleri, harika müzik fikirleriyle doludur. Aynı zamanda virtüöz müziğin ta kendisidir. Zevk sahibi bir kemancının Henri Vieuxtemps’ı kendi repertuvarına nasıl dahil etmediğini asla anlayamıyorum. Çarpıcı pasajlar için tasarlanmış mükemmel kompozisyonlar dışında, Henri Vieuxtemps’in eserleri enstrümandan güzel sesler çıkaran, hem temalar hem de bütünlük açısından duyu dolu bir doğaya sahip çok sayıda büyüleyici melodiyi işlenmiştir*” (Аур, 1965, s.105-106).

Vieuxtemps tarafından bu konçertonun aslında bir yarışma parçası olarak bestelendiği göz önüne alındığında, bestecinin icracılar için çeşitlilik açısından konçertoya iki kadans seçeneği sunmak istediği anlaşılmaktadır. Ancak, konçertonun gelişim sürecine bakıldığında, kadansların zamanla yapısal olarak eserde çok önemli bir konuma yerleştiği görülmektedir. Bu sebeple, Vieuxtemps’in öncelikle yarışma fikriyle ürettiği her iki kadansta, sonrasında icracılar için konçertonun vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir (Iwazumi, 2019, s.78).

Vieuxtemps: Concerto No. 5 in A minor, Op. 37

Allegro non troppo									
Primary Theme - Orchestra Exposition					Solo Violin Exposition				
Orch-A1 m. 1-25 A minor	Orch-A2 m. 27-52	Orch-A3 m. 53-62	Solo-A1 m. 62-76	B1 m. 77-83	Solo-A2 m. 84-90	B2 m. 91-95 F major	Solo-A3 m. 96-106	C m. 107-126 (5 major)	Cadence (Transition)
Secondary Theme - Violazzo centerpiece. Cadence									
Solo-D m. 127-134 C major	Orch-D m. 153-177	Orch-A1 var1 m. 178-191							
Development			Episode-Coda			Cadence			
Orch-A1 var1 m. 192-209 (C major)	Orch-A2 var2 m. 213-223 E minor	Orch-A1 var2 m. 226-229	Solo-D var1 m. 230-254 G major	Orch-A2 var3 m. 257-282 E minor	Coda m. 283-290				
Cadence No. 1 (variation based on the Solo Violin Exposition)					Cadence No. 2 (variation of the Orchestra Exposition)				
Solo-A1 var1 m. 1-11 E major (tristia)	B2 var m. 17-34 C major	Solo-A1 var2 m. 35-42 A minor	Solo-A3 var m. 43-46	OR		Orch-A1 var3 m. 1-28; 32-41 E major (tristia)	B2 fugue var m. 29-32 E minor to A minor	Orch-A2 var4 m. 42-58 E minor to A minor	Orch-A1 var4 m. 281-295 (half cadence)
Adagio									
"Düştür on étre..."					"Düştür on étre..."				
B1 var1 m. 296-303 A minor	Solo-D var2 m. 304-318 C major	B1 var2 m. 319-324 A minor	Gréty m. 325-343 A major						
Allegro con fuoco									
Violazzo centerpiece					Coda				
Orch-D var m. 344-363 A minor	Orch-A3 var5 m. 362-387	Orch-A2 var5 m. 388-377 (end)							

Görsel 1: Cf. Henry VIEUXTEMPS, Concerto in A minor, Henle catalog HN 1257 (Iwazumi, 2019, s.77)

G. Henle Verlag'a ait bu şablon (Görsel 1), konçertodaki dikkat çeken müzikal olayların genel akışını sunmakta ve bestecinin bu çalışmasında solistin ve orkestra kombinasyonlarının tam olarak nerede geliştiğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Temalar harflerle ve kısa tanımlayıcılarla belirtilmiştir. G. Henle Verlag baskısında kullanılan numaralandırmaya dayalı ölçü numaraları Allegro non troppo, Cadenza (No.1-No.2), Adagio ve Allegro con fuoco olmak üzere, konçertonun tamamında yer alan temaların ve virtüözite pasajların yerini belirlemede icracılara kolaylık sağlamak için eklenmiştir (Iwazumi, 2019, s.76).

5 Numaralı Keman Konçertosu; Allegro non troppo, Cadenza, Adagio ve Allegro non fuoco'yu içerisinde barındıran tek bir bölümden oluşmaktadır. Fakat hareketli geçişleri ve birbirine zıt bölümleri birbirinden ayırt etmek mümkündür. Besteci bu konçertosunda radikal bir değişikliğe giderek, özellikle temalarda görülen zıt melodilerin uyum içerisinde duyulmasını sağlamıştır (Чебограева, 2016, s.20). Vieuxtemps başlangıçta Adagio kısmını konçertosuna dahil etmemiştir. Eser, giriş kısmı ve kadans sonrası direkt finale geçiş olmak üzere kendi içerisinde iki hareketli bölümden oluşmuştur. Fakat sonrasında konçertodaki yapısal dengeyi korumak ve müzikal ifadedeki geçiş daha belirgin hale getirmek için besteci, Adagio kısmını dahil etmeyi ciddi bir ihtiyaç olarak görmüştür. Konçertonun tek bir bölümden oluşmasının sebeplerinden biride Vieuxtemps'ın form olarak Liszt'in piyano konçertolarından ve Ernst'in keman konçertosundan etkinlenmiş olmasıdır (Macdonald, 2010, s.6).

Eserin başında, ince bir yaratıcılıkla işlenmiş durgun bir orkestral giriş, ardından üç güçlü ve akılda kalıcı tema, la minör tonalitesinin trajik etkisiyle duyulmaktadır. Solist, önce yükselen arpejler ile sakin bir giriş yapmakta, kısa süre sonra ise virtüözitesini göstermeye başlayarak orkestra eşliği ile birlikte temanın özünü endişeli bir duyguyla işlemektedir.

(Görsel 3) Daha sonra basa geçen tema burada belli belirsiz bir şekilde ilerlemekte ve içinde barındırdığı gizemli ama bir o kadar da dinamik olan karakterini muhafaza etmektedir. Bu tema Kadans kısmına gelindiğinde tekrar görülmektedir.

Görsel 4: *Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 1. bölüm 31-40. ölçü*
(Schirmer, 1901, s.4)

(Görsel 4) 31. ölçüden itibaren orkestranın dinamizmi giderek artmakta ve doruk noktasına ulaşarak beklenen enerjik temayı ortaya çıkarmaktadır. Daha sonrasında giderek kaybolarak artık solistin girişine hazırlanmaktadır.

The image displays a musical score for Violin and Piano, measures 59-70 of the first movement of Vieuxtemps' Violin Concerto No. 5 in A minor, Op. 37. The score is in 2/4 time and features a solo violin part and a piano accompaniment. The violin part begins with a 'Solo.' marking and a 'p' dynamic, followed by a 'cresc.' marking. The piano part starts with a 'p' dynamic and a 'poco cresc.' marking. The violin part includes a 'N.' marking and a 'brillante' marking. The piano part includes a 'mf' marking and a 'f' marking. The score is written in A minor and 2/4 time.

Görsel 5: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 1. bölüm 59-70. ölçü (Schirmer, 1901, s.5)

(Görsel 5) Solist 62. ölçüde lirik-romantik etkileyici bir tema ile giriş yapmaktadır. Başlangıçta minör tonda başlayan orkestra tuttisinden sonra solistin majör tonda gelen açılışı dikkat çekmektedir. Saygın ve acılı bir karaktere sahip tema tanıtılmaktadır. Orkestra ise ana partiyi uzun bir akor ile tutarak tonu karakterize etmektedir.

The image shows two systems of musical notation for a violin concerto. The top system consists of a violin staff and a piano accompaniment staff. The violin part has a melodic line with some grace notes and slurs. The piano accompaniment has a steady eighth-note pattern in the right hand and a more active bass line. Dynamics are marked as *mf*, *f*, *f*, and *p*. The bottom system continues the piece, with the violin part becoming more melodic and the piano accompaniment providing harmonic support. Dynamics include *molto*, *cresc.*, and *dim.*

Görsel 6: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 1. bölüm 71-81. ölçü (Schirmer, 1901, s.6)

(Görsel 6) Eşlik ve ana melodi çelişkili duyulsada aslında bir uyum içerisindedir. Bu çelişkiye rağmen temanın karakteri asil, lirik-melodik ve şarkı söylercesine devam etmektedir. Solist, 66. ölçüde tamamen romantik yapıya sahip dramatik bir temaya başlamaktadır.

The image shows two systems of musical notation for a violin concerto. The top system consists of a violin staff and a piano accompaniment staff. The violin part has a melodic line with some grace notes and slurs. The piano accompaniment has a steady eighth-note pattern in the right hand and a more active bass line. Dynamics are marked as *p*, *f*, and *p*. The bottom system continues the piece, with the violin part becoming more melodic and the piano accompaniment providing harmonic support. Dynamics include *p* and *f*.

Görsel 7: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 1. bölüm 257-260. ölçü (Schirmer, 1901, s.15)

Görsel 9: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 2. bölüm 1-15. ölçü
(Schirmer, 1901, s.9)

(Görsel 9) Konçertonun Adagio kısmı (la minör) klasik döneme ait bir aryaı çağırıştıran lirik-dramatik bir melodiyle karakterize edilmiştir. Romantik yapısı dokunaklı ve duygu doludur. Hemen ardından gelen do majör tonundaki büyüleyici tema Belçikalı besteci Andre Gretry'nin Lucille operasına ait "Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille" (1796) isimli aryasından esinlenerek Henri Vieuxtemps tarafından kullanılmıştır. Bu durum sonrası dönemin çağdaşları konçertoya ikinci bir isim vererek, "Konçerto Gretry" demişlerdir (Грачёва, 2020, s.53).

Görsel 10: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 2. bölüm 29-34. Ölçü (Schirmer, 1901, s.20)

(Görsel 10) Bölümün (Adagio) devamında gelen do majör teması entonasyon uyumuyla formun yapısına da katkıda bulunarak eşlikle bir bütün haline gelmiştir. Hem kemanda hem de orkestrada şiirsel pasajlar birbiriyle konuşuyormuşçasına bir uyum içerisindedirler. Solo reçitatiften sonra Gretry'nin Lucille operasındaki büyüleyici aya teması bu sefer la majör tonunda devam etmekte, arka fonda ise eşlik duyulmaktadır.

Görsel 11: Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosu 3. bölüm 1-4. Ölçü (Schirmer, 1901, s.10)

(Görsel 11- Allegro con fuoco) Son kısma gelindiğinde ise, müziğin dokusu son derece aktif, hızlı, ateşli ve heyecanla doludur. Ana tona dönüş (la minör) ve virtüözite pasajlar koda kısmında kendini son kez göstermektedir. Arpejler, altılamalar, üç ve dört sesli akorlar ve onu takip eden oktavlar görülmektedir. Tek bir nefese sahip bu bölümle birlikte konçerto görkemli bir şekilde son bulmaktadır.

Kimi eleştirmenler, 5 Numaralı Konçerto'nun yalnızca kemancının teknik yeteneklerini gösteren, sanatsal açıdan o kadar da önemli bir çalışma olmadığını savunmuşlardır. Ancak, Leopold Auer onlara itiraz etmiştir:

“Dinleyicilerin Henri Vieuxtemps'ın sayfalar dolusu bu muazzam müziğini tercih edip etmeyeceğini gelecek gösterecek. Bu konçertonun bestecinin niyetine uygun olarak icra edilmesi halinde seyircide büyük ses getireceğine inanıyorum. Çünkü bu sadece dışa dönük olarak parlak bir parça değil, bu bir konser enstrümanı olarak kemanın en güzel yanlarını ortaya çıkarmayı başarmış bir eserdir” (Ayəp, 1965, s.191).

Sonuç

Bu çalışmada, Henri Vieuxtemps'ın hayatı ve kariyeri anlatılmış, 5 Numaralı Keman Konçertosu'nun yaratılış süreci ve müzikal yapısı incelenmiştir. 5 Numaralı Keman Konçertosu, icracılar için ulaşılabilir olan özellikle Türkçe kaynakların az olması göz önünde bulundurularak tercih edilmiştir.

19. yüzyılın başlamasıyla keman sanatının teknik açıdan hızlı ilerleyişi ve senfonik türün gelişimiyle birlikte keman konçertoları evrim sürecine girmiştir. Kemanın, virtüöz tarafına olan ilgi giderek artmış ve içeriği teknik açıdan olduğu gibi müzikal açıdan da derinlik kazanmıştır. Akabinde orkestra kompozisyonu da bu gelişime karşılık verebilmek adına renklilik ve çeşitlilik açısından aynı derecede zenginleştirilmiştir. 19. yüzyıl romantik dönemle birlikte bireysellik, sınır tanımayan zorluktaki pasajlar ve kendini daha özgür ifade etme arayışı keman konçertolarının temel özelliği haline gelmiştir. Fakat bu arayış içerisinde bazı virtüöz besteciler yaratıcı yönlerinin daha zayıf olması sebebiyle hedeflerine ulaşamamışlardır. Aralarında ancak bestecilik yeteneği icra yeteneğine eşit olanların eserleri sanatsal değerlerini ve amaçlarını koruyabilmiştir. Dönemin müzikal beklentisini ve isteklerini karşılayanlardan biri de kuşkusuz Henry Vieuxtemps olmuştur. Vieuxtemps, parlak eserleriyle gelecek kuşaklara büyük bir miras bırakmış ve özellikle keman sanatı dünyasında çığır açan bir pedagog olarak tarihe geçmiştir. Belçika-Fransa ulusal keman ekolünün kurucu önderlerinden olmuş ve bu ekolün dünya üzerindeki yükselişine katkı sağlamıştır. Bestecilik yönünün yanı sıra solistlik kariyeriyle de dünya sahnelerinde kendi eserlerini sayısız kez icra etmiştir. Dönemin büyük bestecilerinden Paganini, Çaykovski, Schumann ve Berlioz gibi birçok önemli ismin takdir ve beğenisini kazanmıştır.

Beethoven'a duyduğu hayranlık sayesinde bir dönem klasisizmin etkisinde kalmıştır ve bu etki bazı çalışmalarında yoğun bir şekilde hissedilmiştir.

Besteci keman konçertolarında solisti ve orkestrayı senfonik yapıyla birleştirmiş ve 19. yüzyıl keman sanatında henüz yükselmeye başlamış bu formun ilk temsilcilerinden biri olmuştur. Henri Vieuxtemps, yedi keman konçertosu bestelemiş olmasına rağmen 5 Numaralı Keman Konçertosu bestecinin kariyerinde bir dönüm noktası haline gelmiştir. Aralarında Leopold Auer, Eugene Ysaye, Efrem Zimbalist, Jashua Heifetz ve Leonid Kogan'ın bulunduğu birçok usta kemancı Vieuxtemps'ın 5 Numaralı Keman Konçertosu'nu icra ederek, nesiller boyu eserin tanınmasını ve çalınmasını teşvik etmişlerdir. 5 Numaralı Keman Konçertosu günümüzde de icracılar tarafından bestecinin en çok tercih edilen konçertosudur. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar ve eser hakkında yazılan yazılarla da bestecinin en iyi çalışmasının 5 Numaralı Keman Konçertosu olduğu anlaşılmaktadır. Henri Vieuxtemps'ın eserlerinde (Henryk Wieniawski, Niccolo Paganini ve Wilhelm Ernst'in eserlerinde de olduğu gibi) ustalaşmadan özgürlüğe kavuşan bir sanatçı hayal etmek pek de mümkün değildir. Bunun sebebi ise Vieuxtemps'ın eserlerinde virtüözite tarzını benimsemiş olmasıdır. Buna bağlı olarak, Vieuxtemps'ın konçertolarını icra etmek isteyen kemancıların büyük bir disiplin ve özveri ile çalışması gerektiği anlaşılmaktadır. 5 Numaralı Keman Konçertosu zengin müzik yapısıyla geçmişten bugüne keman eğitiminin gelişimine katkı sağlamış, genç sanatçıların teknik, müzikal ve performans niteliklerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Çalışmada, Henry Vieuxtemps 5 Numaralı Keman Konçertosunu yorumlamak isteyen icracılar için, eserin yaratılış süreci hakkında bilgiler verilmiş ve yorumculuk bakımından müzikal yapısı incelenmiştir. Aynı zamanda, bestecinin hayatında ve kariyerinde yaşadığı gelişmelerin eserlerinde önemli etkisi olduğu göz önünde bulundurularak, biyografik bir çalışmayı da içerisinde barındırmıştır. Böylece eserin tüm çerçevesiyle daha iyi anlaşılması ve bu çalışmadan yararlanmak isteyen akademisyenlere veya müzisyenlere faydalı olması hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Ауэр, Л. (1965) Моя школа игры на скрипке. Интерпретация произведений скрипичной классики, М.: Музыка.
- Владимирович, А.А. (2011) Взаимодействие солиста и оркестра в западноевропейском скрипичном концерте XVII – XIX веков, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения.
- Самин, Д. К. (2002) 100 Великих Музыкантов, М. : Вече.
- Чеботарева, Ю.В. (2016) «Симфонизация» виртуозно-романтических концертов А. Вьётана, Музыка и музыкальная культура.

- Чеботарева, Ю.В. (2016) Принципы музыкальной драматургии скрипичных концертов Анри Вьётана как отражение романтической эстетики, *Philharmonica, International music journal*.
- Francais, G. (2018) The Demands of Nineteenth Century Concert Artists as Revealed Through Clients' Letters to the Gand House of Violin Making: An Inquiry into the Changing Relationships between Violin Virtuosos and French Houses of Violin Making through the 19th and 20th Centuries, *Violin Society Of America Papers, Volume 27, No. 1, s. 1-8, ABD*.
- Гинзбург, Л.С. (1983) Анри Вьетан, Монография, М.: Музыка.
- Грачёва, В. (2020) А. Вьетан. Концерт «Le Grétry», Особенности формообразования и тематической организацию.
- Григорьев, В.Ю. (1994) Музыкальный романтизм: сущность стиля и проблемы интерпретации // Проблемы романтизма в исполнительском искусстве / Ред. – сост. С.Ю. Тихонов. М.: Музыка.
- Lenz, W. (1855) Beethoven. Eine Kunststudie. Theil.2. - Cassel: Balde.
- Leong, A. (2000) The first five violin concertos of Henri Vieuxtemps, style, structure, influence, and performance practise, University of Connecticut.
- Macdonald, C. (2010) The romantic violin conceto - 8, Hyperion.
- Iwazumi, R. (2019) Tracing the artistic lineage of Vieuxtemps and Ysaÿe through Ysaÿe's version of Vieuxtemps' "Cadenza No. 1" in Concerto No. 5 in A minor, Op. 37, The Juilliard School.
- Schirmer, G. (1901) Schirmer's Library of Musical Classics Vol.225, Henri Vieuxtemps Op.37 for Violin with Accompaniment of Orchestra, Edited and Fingered by Henry Schraideck, New York.
- Раабен, Л. (1967) Жизнь замечательных скрипачей, издательство музыка, Москва - Ленинград.
- Radoux, J. T. (1891) Vieuxtemps, sa Vie, ses Oeuvres.
- Эдельмана Г.Я. (1973) Изаи, Э. Анри Вьетан – мой учитель // Музыкальное исполнительство: Восьмой сборник статей / Сост. Г.Я. Эдельман. Ответств. ред. А.А. Николаев. Общая редакция Г.Я. Эдельмана и В.А. Натансона, М.: Музыка.